

**НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ПОВІТРЯНОГО ТРАНСПОРТУ**

**Методичні рекомендації з підготовки студента
до практичних занять**

з дисципліни «Економічне управління підприємством»

для студентів 1 курсу

за напрямом (спеціальністю) 051 «Економіка»

(шифр та повна назва напрямку (спеціальності))

Укладач(і): к.е.н., доцент Сімкова Т.О.

(науковий ступінь, вчене звання, П.І.Б. викладача)

Методичні рекомендації розглянуті та схвалені
на засіданні кафедри економіки повітряного
транспорту

Протокол № 18 від «27» серпня 2018 р.

Завідувач кафедри _____ Ареф'єва О.В.

Практичне заняття № 1.1

1. Тема заняття :Системна характеристика економічного управління підприємством

2. Мета проведення заняття: засвоєння системної характеристики економічного управління підприємством

2.1. Після виконаної роботи студент повинен

знати:

- мету економічного управління
- функції економічного управління
- систему забезпечення економічного управління
- складові економічного управління

вміти:

- характеризувати предметну сферу економічного управління підприємством

- виділяти характерні риси економічного управління;
- розрізняти складові економічного управління

3.Короткі відомості з теоретичної частини роботи

Підготувавшись до практичного заняття, студент повинен знати, що економічне управління пов'язане із вирішенням проблем щодо забезпечення високоефективної діяльності підприємства та створення передумов для його розвитку і передбачає здійснення системного аналізу господарської діяльності підприємства, обґрунтування найважливіших параметрів його стійкого функціонування (обсягів виробництва продукції, форми організації виробництва, цін на продукцію підприємства, варіантів його матеріально-технічного забезпечення, внутрішніх нормативів використання різних видів ресурсів, планування та розподілу прибутку, резервів підвищення ефективності діяльності, інвестиційних проектів та ін.).

Мета економічного управління – зростання цінності підприємства для усіх груп стейкхолдерів на довгостроковий період ,

Об'єктом економічного управління є ресурси (залучення, використання) та результати господарювання, інтегральні оціночні характеристики підприємства (ефективність господарювання, результативність управління, фінансово-майновий стан, конкурентоспроможність, економічна безпека (ризикостійкість), цінність (вартість)) ;

Суб'єкт економічного управління – економічна служба підприємства, склад якої визначається складністю господарсько-фінансової діяльності підприємства та її ресурсного забезпечення, станом зовнішнього оточення.

В процесі вивчення теми студенти повинні звернути увагу, що функції економічного управління – управлінський облік, економічний аналіз , прогнозування та планування, регламентування та регулювання економічних відносин, персоніфікація відповідальності, колективне та індивідуальне мотивування , контролювання, моніторинг, діагностика;

В свою чергу студенти повинні запам'ятати, що складові економічного управління – управління прибутком та факторами, що обумовлюють його розмір (закупівельною та збутовою діяльністю, доходами та витратами, в т.ч. витратами на персонал, податками); управління фінансовим станом та факторами, що його обумовлюють (активами, в т.ч. основними засобами, нематеріальними активами, товарно-матеріальними запасами, дебіторської заборгованістю, грошовими активами) власним та позиковим капіталом (в т.ч. кредиторською заборгованістю), інтегральними характеристика – ефективністю господарювання, платоспроможністю, фінансовою стійкістю, конкурентоспроможністю, економічної безпечністю, ризикостійкістю тощо.

Система забезпечення економічного управління – організаційне, методичне, інформаційне, кадрове, фінансове, програмне забезпечення, яке використовується в процесі здійснення окремих складових економічного управління.

4. Методичні рекомендації з виконання та оформлення (короткі рекомендації до виконання (розв'язання практичних (лабораторних) завдань; різні види практичних завдань відповідно до спеціальності (задачі, завдання, зразки тестів, вправи тощо))

1. Яка характеристика не відноситься до економічного управління підприємством?

А. обґрунтування доцільності обсягів виробництва, співвідношення постійних та змінних витрат у собівартості кожного виду продукції;

Б. планування розподілу прибутку, розробка перспективного, поточного та оперативного планів діяльності підприємства;

В. зниження усіх видів виробничих витрат.

2. В основу концепції економічного управління покладено такі принципи :

А. принцип безперервності, принцип послідовності, принцип автономності, принцип контролю;

Б. принцип комплексності операційних та фінансових бюджетів, принцип відкритості, принцип обґрунтованості управлінських впливів, принцип забезпечення контролю за їхніми наслідками ;

В. принцип відкритості, принцип періодичності, принцип обачності, принцип комплексності.

3. Що таке бюджетне управління?

А. управління діяльністю підрозділів підприємства за допомогою бюджетів для досягнення встановлених цільових параметрів діяльності підприємства;

Б. повноваження розпорядника бюджетних коштів, надане відповідно до бюджетного призначення, на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів, яке має кількісні, часові та цільові обмеження;

В. фінансові обмеження на витрачання грошових коштів з бюджету, які виражаються у формі гранично допустимих витрат.

4. Які структурні підрозділи включаються до складу економічної служби виробничого підприємства:

А. бухгалтерія, фінансовий відділ, відділ економічних завдань, відділ персоналу;

Б. економічний відділ, бухгалтерія, відділ кадрів;

В. планово-виробничий відділ, технічний відділ, економічний відділ.

5. До завдань економічного відділу відносяться:

А. Розрахунок податків і платежів до позабюджетних фондів;

Б. Контроль за фінансовим станом підприємства;

В. Управління витратами підприємства, розробка кошторисів і калькуляція витрат.

5. Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

1. Надайте характеристику предметної сфери економічного управління підприємством.

2. Розкрийте мету економічного управління.

3. Охарактеризуйте об'єкт економічного управління.

4. Охарактеризуйте суб'єкт економічного управління.

5. Розкрийте функції економічного управління.

6. Наведіть складові економічного управління.

7. Поясніть склад системи забезпечення економічного управління підприємством.

6. Література: [1]; [2]; [3]; [4]

Практичне заняття № 1.2

1. Тема заняття : Економічний порядок підприємства та інструменти його підтримування

2. Мета проведення заняття: закріплення теоретичних та методичних основ економічного порядку на підприємстві

2.1. Після виконаної роботи студент повинен

знати:

- сутність поняття «економічний порядок підприємства».

- етапи встановлення економічного порядку на підприємстві.

- інструменти встановлення економічного порядку на підприємстві
вміти:

- розрізняти етапи встановлення економічного порядку на підприємстві.

3. Короткі відомості з теоретичної частини роботи

Підготувавшись до практичного заняття, студент повинен знати, що економічний порядок – це рамкові умови господарювання, тобто сукупність інститутів, необхідних для того, щоб економічні суб'єкти могли приймати рішення і здійснювати дії, «гарантувати права, свободи кожної людини». Творцем теорії економічного порядку прийнято вважати найбільш значного з німецьких економістів ХХ ст. Вальтера Ойкена. Під «господарським порядком» він розумів зведення писаних і неписаних правил господарювання. Стрижневий термін «порядок» - зовсім не нейтральне поняття; В. Ойкен мав на увазі порядок у рамках певної соціально-економічної системи.

Розвиток формування економічного порядку у ринковому типі господарських систем отримав у роботах Йохана Сильвіо Гезелля – німецького

підприємця та фінансового теоретика, автора теорії «вільної економіки». Аналіз їх робіт показав, що вони досліджували економічний порядок на макроекономічному рівні.

Проектуючи визначення економічного порядку на підприємстві, можна запропонувати наступне: економічний порядок на підприємстві являє собою умови господарювання, за яких підприємство здійснює свою діяльність з найбільшою ефективністю (результативністю). Під економічним порядком пропонується розуміти організаційну структуру, методи управління і внутрішні норми та правила, що базуються на економіко-правових законах і закономірностях, за допомогою яких здійснюється управління діяльністю підприємства і його окремими підрозділами.

В свою чергу студенти повинні запам'ятати, що алгоритм обґрунтування економічного порядку на підприємстві включає вісім етапів.

Етап 1. Обґрунтування організаційної, виробничої та фінансової структур підприємства. Етап 2. Визначення функцій, повноважень та відповідальності певних підрозділів. Етап 3. Формування керуючої та керованої підсистем. Етап 4. Визначення оптимальної форми управління. Етап 5. Вибір доцільних методів управління. Етап 6. Розробка внутрішніх норм та правил діяльності підприємства. Етап 7. Встановлення показників діяльності підрозділів. Етап 8. Формування методичних засад і порядку внутрішнього планування, контролю та оцінки діяльності і стимулювання певних підрозділів.

Також слід знати, що за своєю суттю базовим інструментом встановлення економічного порядку на підприємстві вважають бюджетне управління. Бюджетне управління – це частина управлінського обліку й загальної технології управління. Систему бюджетування почали впроваджувати з метою оптимізації процесу прийняття управлінських рішень, оскільки нині уже недостатньо приймати рішення на основі інтуїції та особистого уявлення про стан справ, потрібно передбачати. Передбачати означає управляти. З метою передбачення можливих проблем у майбутньому та оцінки їх наслідків, прийнятих управлінських рішень і почали на сучасних підприємствах впроваджувати систему бюджетування.

Бюджетування розглядають з трьох основних позицій:

1. Процес трансформації планів діяльності підприємства в показники доходів і витрат, платежів і надходжень, тобто в фінансово-економічні показники;
2. Інструмент підвищення відповідальності керівників за витрати досягнення поставлених цілей і одержання конкретних результатів;
3. Технологію інформаційно-аналітичної підтримки управління, призначену для підвищення економічної обґрунтованості рішень, що приймаються керівництвом.

4. Методичні рекомендації з виконання та оформлення (короткі рекомендації до виконання (розв'язання практичних (лабораторних) завдань; різні види практичних завдань відповідно до спеціальності (задачі, завдання, зразки тестів, вправи тощо))

1. Економічний порядок-?

- а) це рамкові умови господарювання, тобто сукупність інститутів, необхідних для того, щоб економічні суб'єкти могли приймати рішення і здійснювати дії
- б) це вірне слідування законам та інструкціям, що стосуються цього процесу
- в) певна послідовність дій

2. Хто є ідеологом економічного порядку ...?

- а) Бутенко Л.П.
- б) Йохан Сильвіо Гезелль
- в) В.Ойкен

3. Скільки етапів включає алгоритм економічного порядку ..?

- а) вісім
- б) шість
- в) десять

5. Керування підсистема -..?

- а) операційна система підприємства, яка являє собою єдність технічних, технологічних, організаційних елементів і зв'язків між ними.
- б) оптимальна система підприємства, яка являє собою єдність технічних, технологічних, організаційних елементів і зв'язків між ними.
- в) немає вірної відповіді

5. Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

1. Розкрийте сутність поняття «економічний порядок підприємства».
2. Опишіть алгоритм встановлення економічного порядку на підприємстві.
3. Розкрийте базові інструменти встановлення економічного порядку на підприємстві.
4. Розкрийте сутність бюджетне управління підприємством.
5. Які показники доцільно використовувати для оцінки ефективності діяльності структурних підрозділів, відділів підприємства?

Література: [1]; [2]; [4]; [8], [9].

Практичне заняття 1.2

1. Тема заняття : Організація бюджетного управління

2. Мета проведення заняття: систематизація організаційних аспектів здійснення бюджетного управління на підприємстві

2.1. Після виконаної роботи студент повинен

знати:

-аналітичні, облікові, організаційні і програмно-технічні складові бюджетного процесу

- особливості формування бюджетної системи на підприємстві

- поняття бюджетного періоду

- поняття керівництва з бюджетування та бюджетний комітет.

вміти:

- виділяти інфраструктуру бюджетного процесу

- розрізняти підходи до організації бюджетування на підприємстві
- розрізняти методи складання бюджетів.

3.Короткі відомості з теоретичної частини роботи

Підготувавшись до практичного заняття, студент повинен знати, що впровадженню системи бюджетування на підприємстві необхідний ряд обов'язкових умов, без яких ця система не зможе працювати.

По-перше, підприємство повинне мати у своєму розпорядженні відповідну методологічну і методичну базу розробки, контролю й аналізу виконання зведеного бюджету, яка являє собою аналітичний блок (або складову) бюджетного процесу. По-друге, для розробки бюджету, контролю й аналізу його виконання потрібна відповідна кількісна інформація про діяльність підприємства - система управлінського обліку на підприємстві, яка складає основу облікового блоку (складову) бюджетного процесу. По-третє, бюджетний процес реалізується через відповідну організаційну структуру і систему управління, що існують на підприємстві, які складають організаційний блок бюджетного процесу. По-четверте, програмно-технічні засоби, використовувані структурами підприємства, задіяними в бюджетному процесі, складають програмно-технічний блок системи бюджетування. Усі чотири складові бюджетного процесу тісно зв'язані між собою і складають інфраструктуру системи бюджетування на підприємстві.

Існує три основні підходи до організації процесу бюджетування: "згори — вниз"; "знизу — вгору"; "знизу — вгору / згори — вниз".

В свою чергу студенти повинні запам'ятати, що на практиці поширенішим є комбінований підхід "знизу — вгору / згори —вниз" (Bottom — Up / Top — Down), який узагальнює й збалансовує найкращі моменти двох раніше розглянутих підходів. За такого підходу вище керівництво надає загальні директиви щодо цілей компанії, а керівники нижчої та середньої ланки готують бюджети, спрямовані на досягнення цілей компанії.

В процесі вивчення теми студенти повинні звернути увагу, що підготовка зведеного бюджету вимагає зусиль і участі представників різних підрозділів підприємства, складання численних розрахунків і обґрунтувань, узагальнення та узгодження різних показників.

Керівництво з бюджетування (Budget Manual) — це документ, що визначає склад інформації, необхідної для складання бюджетів, осіб, відповідальних за збирання, узагальнення та передання цієї інформації, а також терміни виконання відповідних бюджетних процедур. Особливо слід зупинитися на розділі "Розробка бюджетів", який визначає склад бюджетного комітету, послідовність і терміни підготовки бюджетів.

Бюджетний комітет (Budget Committee) — робочий орган, який забезпечує розробку й узгодження бюджетів.

Важливими елементами організації бюджетного процесу є вибір бюджетного періоду та методу складання бюджету.

Бюджетний період (Budget Period) — проміжок часу, для якого підготовлено і використовується бюджет. Звичайно бюджети складаються з

розбивкою на квартали та місяці. Проте дедалі більше компаній, особливо транснаціональних, застосовують безперервне бюджетування.

Безперервне бюджетування (Continual Budgeting) — система бюджетування, за якої після завершення кожного бюджетного періоду (зазвичай кожного місяця або кварталу) цей період виключають з генерального бюджету з одночасним включенням нового аналогічного бюджетного періоду.

В свою чергу студенти повинні запам'ятати, що найпоширенішими методами складання бюджетів є: бюджетування через приращення і бюджетування "з нуля".

Бюджетування через приращення (Incremental Budgeting) — складання бюджетів на підставі фактичних результатів, досягнутих у попередньому періоді.

Бюджетування "з нуля" (Zero Base Budgeting) — це метод бюджетування, за якого менеджери щоразу мають обґрунтовувати заплановані витрати так, ніби діяльність здійснюється вперше. Воно вимагає від кожного бюджетного центру детального аналізу діяльності для виявлення неефективних операцій і вибору найвигідніших напрямів використання ресурсів.

4. Методичні рекомендації з виконання та оформлення (короткі рекомендації до виконання (розв'язання практичних (лабораторних) завдань; різні види практичних завдань відповідно до спеціальності (задачі, завдання, зразки тестів, вправи тощо))

Зразки тестів

1. Методична і методологічна база складання, контролю й аналізу виконання зведеного бюджету представляє собою -?

- а) аналітичний блок бюджетного процесу
- б) управлінський облік бюджетного процесу
- в) бюджетний період

2. Яка на підприємстві повинна існувати система...?

- а) управлінського обліку
- б) бюджетного обліку
- в) економічного порядку

3. Що не входить до реалізації бюджетного процесу на підприємстві ..?

- а) організаційна структура
- б) система управління
- в) облікова структура

4. Що не містить у собі поняття організаційної структури?

- а) обов'язки кожного підрозділу на кожній стадії бюджетного процесу
- б) сукупність структурних підрозділів, що є об'єктами бюджетування
- в) кількість й функції служб апарата управління, у чиї обов'язки входить розробка, контроль і аналіз бюджету підприємства

5. Система управління бюджетуванням -..?

- а) операційна система підприємства, яка являє собою єдність технічних, технологічних, організаційних елементів і зв'язків між ними.
- б) регламент взаємодії служб апарата управління і структурних підрозділів, що закріплює у відповідних внутрішніх нормативних актах і інструкціях обов'язки кожного підрозділу на кожній стадії бюджетного процесу

в) сукупність регулярних, закріплених у відповідних внутрішніх нормативних актах і інструкціях, інформаційних потоків підрозділів підприємства в процесі розробки, контролю й аналізу виконання зведеного бюджету

5. Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

1. Розкрийте поняття інфраструктури бюджетного процесу.
 2. Охарактеризуйте аналітичну, облікову, організаційну і програмно-технічну складову бюджетного процесу.
 3. Поясніть формування бюджетної системи на підприємстві.
 4. Розкрийте підходи до організації бюджетування на підприємстві
 5. Розкрийте поняття керівництва з бюджетування та бюджетний комітет.
 6. Поясніть термін бюджетний період.
 7. Розкрийте методи складання бюджетів.
6. Література: [1]; [2]; [4]; [8], [9]; [11].

Практичне заняття 1.4

1. Тема заняття :Розроблення бюджетів доходів і витрат

2. Мета проведення заняття: засвоєння теоретичних та методичних аспектів розроблення бюджетів доходів і витрат

2.1. Після виконаної роботи студент повинен

знати:

- структуру зведеного бюджету виробничого підприємства
- методичні аспекти формування доходної частини зведеного бюджету
- методичні аспекти формування бюджету витрат підприємства
- структуру операційного бюджету
- методику формування бюджету продажів;
- методику формування бюджету виробництва;
- особливості формування бюджету запасів готової продукції
- особливості формування бюджету постійних (загальногосподарських і загальних комерційних) витрат;

вміти:

- розрізняти елементи структури зведеного бюджету виробничого підприємства;
- проводити розрахунки щодо формування бюджету доходів підприємства
- проводити розрахунки складових операційного бюджету підприємства

3.Короткі відомості з теоретичної частини роботи

Підготувавшись до практичного заняття, студент повинен знати, що зведений бюджет виробничого підприємства складається з трьох бюджетів першого рівня – операційного, інвестиційного і фінансового. Операційний бюджет фокусується на моделюванні майбутніх витрат і доходів від поточних операцій за бюджетний період. Отже, об'єктом розгляду операційного бюджету, є фінансовий цикл підприємства. Інвестиційний бюджет представляє напрями відновлення і вибуття капітальних активів (основних засобів і вкладень, довгострокових фінансових вкладень), що складає основу інвестиційного циклу.

Мета фінансового бюджету – планування балансу грошових надходжень і витрат, а в більш широкому змісті – балансу оборотних коштів і поточних зобов'язань для підтримки фінансової стійкості підприємства протягом бюджетного періоду.

В процесі вивчення теми студенти повинні звернути увагу, що операційний бюджет складається з ряду бюджетів (або підбюджетів) другого рівня: бюджету продажів; бюджету виробництва; бюджету запасів готової продукції (товарних залишків); бюджету постійних (загальногосподарських і загальних комерційних) витрат; бюджету закупівель.

У свою чергу, деякі бюджети другого рівня складаються з бюджетів третього рівня. Бюджети третього рівня можуть розкладатись на бюджети четвертого рівня і т.д., залежно від масштабів і різноманіття господарських операцій підприємства. Наприклад, бюджет виробничих витрат є бюджетом третього рівня і включається в бюджет виробництва, а бюджет прямих матеріальних витрат – бюджетом четвертого рівня, що входить до складу бюджету виробничих витрат. Таким чином, для зведеного бюджету виробничого підприємства характерна багатоступінчаста ієрархічна структура (схема 1).

Кожний вид підбюджетів різних рівнів займає свою, строго визначену "нішу" і відіграє свою чітку роль у технології складання зведеного бюджету підприємства.

Доходна частина операційного бюджету по суті являє собою бюджет продаж. Відправним пунктом складання операційних бюджетів є прогноз обсягів продаж та визначення факторів, що обмежує збут продукції. Бюджет продажів є базою для розробки основного бюджету, оскільки обсяг продажів впливає на всі його статті. Складання бюджету починають з визначення обсягу реалізації продукції на майбутній квартал у фізичному вираженні. Обсяг продажів сформований на основі наявного на підприємстві портфеля замовлень.

Додатково до бюджету продажів складають бюджет інших доходів, оскільки з його допомогою корегують доходну базу основного бюджету.

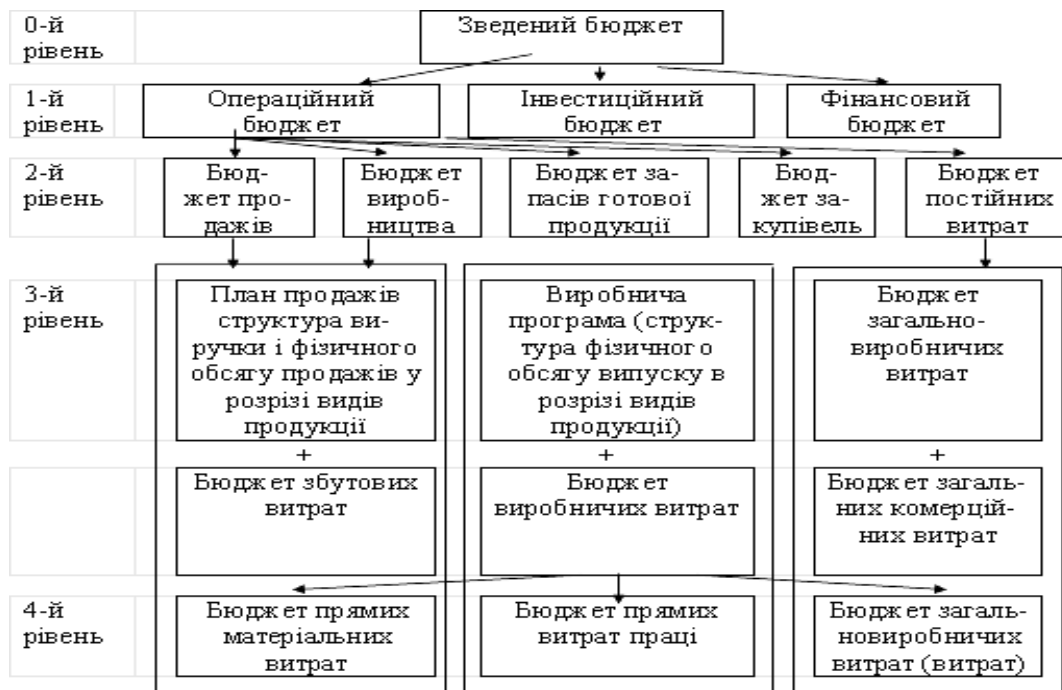

Схема 7.3. Ієрархічна структура зведеного бюджету промислового підприємства (за схемою 7.3)

На основі плану продаж та показника залишків готової продукції розраховують на виробничу програму на бюджетний період – один рік з помісячною розбивкою за кожним найменуванням продукції в натуральному виразі. Необхідний обсяг виробництва продукції визначається як бажаний запас готової продукції на кінець періоду плюс обсяг продаж за бюджетний період і мінус запас готової продукції на кінець періоду.

Бюджет виробництва складають у фізичному й у вартісному вираженні. Його розробляють виходячи з бюджету продажів. Він враховує виробничі потужності, збільшення (зниження) запасів, а також величину зовнішніх закупівель. Необхідний обсяг випуску продукції визначають як прогнозний запас готової продукції на кінець періоду плюс обсяг продажів за даний період і мінус запас готової продукції на початок планованого періоду. Самий складний момент у складанні бюджету виробництва – обчислити прийнятний запас готової продукції на кінець планованого періоду (кварталу, року). Найбільш простим і надійним способом визначення рівня запасів є вираження його у відсотках від рівня продажів наступного періоду. Бюджет виробництва повинний бути узгоджений з бюджетом продажів, щоб забезпечити збалансованість виробництва і реалізації продукції при як можна більш оптимальному завантаженню виробничих потужностей.

Бюджет виробництва тісно зв'язаний з бюджетом виробничих запасів (планом закупівель матеріальних ресурсів). Тому їх рекомендують складати паралельно. Це дуже важливий момент, тому що від планованого рівня запасів буде залежати й обсяг їхнього фінансування.

Обсяг закупівель визначають за такою формулою:

$$\text{Обсяг закупівель} = \text{Запаси на початок розрахункового періоду} + \\ + \text{Обсяг споживання} - \text{Запаси на кінець розрахункового періоду}$$

Дані про запаси сировини і матеріалів автоматично надходять з бюджету виробництва і бюджету запасів на майбутній квартал. На відміну від бюджету виробництва, який розробляють у фізичному вимірнику, бюджет запасів формують у вартісному вираженні.

Окремі (локальні) бюджети підприємство інтегрує у зведеному бюджеті доходів і витрат.

4. Методичні рекомендації з виконання та оформлення (короткі рекомендації до виконання (розв'язання практичних (лабораторних) завдань; різні види практичних завдань відповідно до спеціальності (задачі, завдання, зразки тестів, вправи тощо))

Зразки тестів

1. Що насамперед потрібно зробити при розробці бюджету доходів і витрат?
 - А) контролювати зміни доходів і витрат у динаміці та за окремими структурними підрозділами (видами) бізнесу
 - Б) установити нормативи (умовно-змінних) і інших витрат та контролювати дотримання їх за окремими структурними підрозділами / видами бізнесу
 - В) поділити усі види витрат на дві основні групи, визначити, які витрати відносяться до прямих (змінних) витрат, а які – до постійних (умовно-постійних)
2. Що насамперед потрібно визначити для складання бюджету доходів і витрат ?
 - А) загальний оборот бізнесу і його динаміку на майбутній бюджетний період на основі прогнозів відділу збуту
 - Б) норматив резерву для розрахунків з бюджетом за загальним оборотом (ПДВ, що не відшкодовується, акцизи, спеціальні податки тощо) як фіксованого на весь бюджетний період відсотку від загального обороту, що може бути різним для різних видів бізнесу залежно від специфіки господарської діяльності
 - В) контролювати зміни доходів і витрат у динаміці та за окремими структурними підрозділами (видами) бізнесу
3. З чого потрібно починати складання бюджету доходів і витрат ?
 - А) з розробки бюджету прямих витрат цеху
 - Б) з розробки бюджету непрямих витрат
 - В) з розробки бюджету продажу
4. Бюджет доходів і витрат можна використовувати у бізнес- плануванні для:
 - А) розробки прогнозного звіту про прибутки і збитки, платіжного балансу
 - Б) формування звітності про доходи і витрати і визначення фінансових результатів діяльності бізнес – одиниць
 - В) складання плану доходів і витрат у розрізі бізнес – проектів

5. Бюджет доходів і витрат можна використовувати у бухгалтерському й управлінському обліку для:

- А) розробки прогнозного звіту про прибутки і збитки, платіжного балансу
- Б) формування звітності про доходи і витрати і визначення фінансових результатів діяльності бізнес - одиниць
- В) складання плану доходів і витрат у розрізі бізнес – проєкті.

Задача 1

Скласти прогнозний бюджет фінансового результату на 2016 рік для підприємства, яке займається посередницькою діяльністю використовуючи наступні данні:

№ з/п	Назва показників	Сума
1	Середня величина націнки при реалізації товарів	30%
2	Чиста рентабельність реалізації	11%
3	Бажаний чистий прибуток -	18 000,0 грн.
4	Податок на прибуток	3900,0 грн.

Задача 2

Діяльність підприємства, спрямована на виготовлення виробів А, характеризується такими даними:

Ціна виробу	45 грн.
Кількість проданих виробів	1 000 од.
Сумарні витрати на виготовлення	36 000 грн.
У тому числі:	
сировина і матеріали	11 000 грн.
машини і механізми	8 000 грн.
зарплатня робітників	8 000 грн.
транспортні витрати	500 грн.

На основі цих даних:

1. Розрахуйте: величину постійних та змінних витрат підприємства та зробіть висновок стосовно впливу на прибуток структури витрат підприємства;
2. Визначте зміну загальних витрат виробництва при зміні обсягів виробництва:
 - а) обсяг виробництва скоротився на 15%;
 - б) обсяг виробництва виріс на 25%.

Задача 3.

Необхідно: обчислити собівартість готової та реалізованої продукції та скласти звіт про фінансові результати підприємства. Відомі такі дані про доходи та витрати підприємства за рік, грн:

Придбання сировини	856 000
Витрати на транспортування сировини	36 800
Непряма виробнича зарплата	311 800
Пряма заробітна плата	590 000
Витрати на збут	231 600
Витрати на утримання й обслуговування	256 200
Адміністративні витрати	410 800
Витрати на сплату податку на прибуток	270 000
Різні загально-виробничі витрати	114 000
Дохід від продажу	3500 000

Дані про запаси:

Рахунок	На початок	На кінець року
Сировина	100 000	115 100
Незавершене виробництво	36 100	66 500
Готова продукція	300 500	600 800

Задача 4.

Новостворене підприємство має намір виготовляти і реалізувати на ринку виріб А. Витрати на виготовлення виробу становлять:

Стаття витрат	Одиниця виміру	Значення
Матеріали	грн./од.	18
Заробітна плата	грн./од.	20
Решта змінних витрат	грн./од.	20,5
Орендна плата	грн./квартал	3600
Утримання приміщення	грн./місяць	1000
Заробітна плата адмін.персоналу	грн./місяць	4000
Решта постійних витрат	грн./місяць	600

Ціна можливої реалізації виробу на ринку становить від 120 до 140 гривень.

За умовами цієї задачі:

1. Визначте суму змінних витрат на виготовлення виробу. Розрахуйте суму постійних витрат за плановий період.

2. Визначте повну собівартість виготовлення виробу при обсязі виробництва 150 одиниць..

Визначте, скільки виробів повинно виготовити і реалізувати підприємство за плановий період, щоб не мати збитків (визначте точку беззбитковості за можливих цін).

5. Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення

та осмислення навчального матеріалу

1. Охарактеризуйте структуру зведеного бюджету виробничого підприємства
2. Розкрийте методичні аспекти формування доходної частини зведеного бюджету
3. Розкрийте методичні аспекти формування бюджету витрат підприємства
4. Охарактеризуйте елементи структури зведеного бюджету виробничого підприємства;
5. Поясніть, що є об'єктом розгляду операційного бюджету
6. Розкрийте складові операційного бюджету
7. Поясніть, як формується бюджет продажів;

8. Розкрийте формування бюджету виробництва;
9. Поясніть формування бюджету запасів готової продукції
10. Розкрийте особливості формування бюджету постійних (загальногосподарських і загальних комерційних) витрат;

6. Література: [2]; [4]; [8], [9]; [11]; [12]; [13].

Практичне заняття 1.5

1. Тема заняття : Управління грошовими потоками підприємства

2. Мета проведення заняття: засвоєння меторичних аспектів управління грошовими потоками підприємства

2.1. Після виконаної роботи студент повинен

знати:

- види фінансових бюджетів
- принципи побудови фінансових бюджетів
- особливості складання бюджету руху грошових коштів
- послідовність процедур прогнозування руху грошових коштів.
- поняття та особливості складання бюджетного балансу.

вміти:

- розрізняти етапи робіт у процесі постановки бюджетування руху грошових коштів на підприємстві

3.Короткі відомості з теоретичної частини роботи

Підготувавшись до практичного заняття, студент повинен знати, що до складу фінансових бюджетів включають: бюджет руху грошових коштів, прогноз балансу активів і пасивів (бюджетний баланс); прогноз вартості чистих активів для акціонерного товариства; прогноз основних фінансових показників (прибутку до оподаткування чистого прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства після оподаткування; рентабельності активів, власного капіталу і продажів та ін.); капітальний бюджет.

Бюджетування грошових коштів здійснюють по підприємству в цілому, а також відповідно до центрів фінансового обліку. Бюджет активів і пасивів (по балансовому листу) розробляють на кінець майбутнього кварталу по підприємству в цілому, а також по філіях, що знаходяться на окремому балансі. Процес бюджетування повинен бути стандартизованим за допомогою бюджетних форм, інструкцій і процедур. При впровадженні бюджетування однієї з найбільш складних проблем є визначення форматів фінансових бюджетів. Ці формати, з одного боку, повинні бути сумісні з діючою на підприємстві системою бухгалтерського обліку і звітності. З іншого боку, інформація, що міститься в них, повинна відповідати принципам своєчасності, корисності і порівнянності з позицій її використання в процесі управління фінансами. У країнах з розвинутою ринковою економікою для планування й

аналізу грошових потоків використовують спеціальну форму фінансової звітності – звіт про рух грошових коштів.

В процесі вивчення теми студенти повинні звернути увагу, що розробка фінансових бюджетів дозволяє підприємству:

- вести облік руху грошових коштів у розрізі центрів фінансової відповідальності, а не тільки по підприємству в цілому;
- оперативно контролювати грошові потоки в розрахунковому періоді;
- використовувати інформацію про рух грошових коштів для управління активами і пасивами;
- аналізувати вплив прибутку на фінансову стійкість і платоспроможність підприємства (при використанні непрямого методу для розрахунку грошових потоків);
- вживати оперативні заходи по усуненню недоліків у фінансово-господарській діяльності.

В свою чергу студенти повинні зрозуміти, що основне призначення БРГК полягає в наступному:

- забезпечення стабільної платоспроможності підприємства;
- аналіз взаємозв'язку отриманого фінансового результату і зміни величини грошових коштів;
- проведення ефективної політики в сфері залучення позикових грошових коштів;
- раціональне розміщення вільних грошових коштів;
- здійснення обліку, аналізу і планування грошових потоків підприємства й центрів фінансового обліку, що їх утворюють;
- виявлення величини та здійснення контролю за динамікою позитивного і негативного сальдо грошових коштів як по підприємству в цілому, так і по кожному центру фінансового обліку.

Також слід знати, що у процесі постановки бюджетування на підприємстві виділяють кілька етапів робіт:

1. розробка Положення про бюджетування руху грошових коштів;
2. організація роботи підсистеми оперативного фінансового обліку для цілей інформаційного забезпечення виконання БРГК;
3. організація роботи (із залученням комерційних служб підприємства) по плануванню руху грошових коштів.

При підготовці БРГК важливо скласти часовий графік надходження і витрат коштів по днях чи п'ятиденках.

Процедури прогнозування БРГК доцільно здійснювати в такій послідовності:

1. прогноз грошових надходжень у розрахунковому періоді;
2. прогноз грошових виплат у розрахунковому періоді;
3. обчислення чистого грошового потоку (надлишку чи нестачі грошових коштів) у майбутньому періоді.

Розробка бюджетного балансу (бюджету по балансовому листу - ББЛ), чи прогнозного балансу активів і пасивів, є завершальним етапом бюджетування. Прогнозний баланс активів і пасивів являє собою звичайний бухгалтерський

баланс, що постійно складає підприємство, але в укрупненому вигляді. Він складається з найбільш важливих з позиції фінансового обліку статей. Значення прогнозного балансу полягає в тому, що він дозволяє комерційним службам оцінити, як буде виглядати фінансовий стан підприємства після закінчення відповідного періоду (кварталу).

4. Методичні рекомендації з виконання та оформлення (короткі рекомендації до виконання (розв'язання практичних (лабораторних) завдань; різні види практичних завдань відповідно до спеціальності (задачі, завдання, зразки тестів, вправи тощо))

5. Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

1. Охарактеризуйте види фінансових бюджетів
2. Розкрийте принципи побудови фінансових бюджетів
3. Поясніть особливості складання бюджету руху грошових коштів
4. Наведіть послідовність процедур прогнозування руху грошових коштів.
5. Розкрийте поняття та особливості складання бюджетного балансу.
6. Охарактеризуйте етапи робіт у процесі постановки бюджетування руху грошових коштів на підприємстві
7. Розкрийте послідовність процедур прогнозування руху грошових коштів.
8. Поясніть, для чого складається прогнозний бюджетний баланс

6. Рекомендована література: [2]; [4]; [8], [9]; [11]; [12].

Практичне заняття 2.1.

1. Тема заняття: Фінансова діагностика підприємства.

2. Мета проведення заняття: засвоєння методичних аспектів фінансової діагностики підприємства

2.1. Після виконаної роботи студент повинен знати:

- сутність поняття «фінансова діагностика підприємства
- методичні основи фінансової діагностики підприємства.
- інструментарій фінансової діагностики.

вміти:

- проводити аналіз фінансової звітності підприємства
- проводити діагностику підприємства за допомогою фінансових коефіцієнтів.

3.Короткі відомості з теоретичної частини роботи

Підготувавшись до практичного заняття, студент повинен знати, що фінансова діагностика передбачає визначення поточного стану підприємства та динаміки його змін, можливих шляхів вирішення виявлених проблем за допомогою розрахунків, оцінки та інтерпретації комплексу фінансових показників.

Джерелами інформації для діагностики фінансового стану підприємства є фінансова звітність підприємства (баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал та примітки річної фінансової звітності), а також статистична та оперативна звітність; нормативна інформація, інформація про технічну підготовку виробництва, висновки експертів, результати різних опитувань і т. д.

Проведення фінансової діагностики спрямовано на вирішення наступних задач:

- визначення стану підприємства на момент дослідження ;
- виявлення тенденцій і закономірностей у розвитку підприємства за досліджуваний період;
- визначення «вузьких місць», що негативно впливають на фінансовий стан підприємства;
- виявлення резервів, які підприємство може використовувати для поліпшення фінансового стану;
- розробка організаційно-технічних заходів щодо поліпшення досліджуваних показників.

Схема аналізу за фінансовими коефіцієнтами припускає розрахунок фінансових коефіцієнтів у рамках аналізованого періоду діяльності підприємства. Далі розраховані значення порівнюються і дається оцінка тенденції їхньої зміни. Потім проводиться оцінка розрахованих коефіцієнтів у порівнянні з нормативними (рекомендованими) їхніми значеннями.

Діагностування стану та результатів діяльності підприємства доцільно проводити в наступних форматах:

- експрес-діагностика, яка передбачає побудову та аналіз системи взаємопов'язаних показників, що характеризують загальний фінансовий стан підприємства з точки зору його відповідності оперативним (тактичним) цілям бізнесу;
- фінансова оцінка діяльності підприємства, яка націлена на побудову та аналіз системи взаємопов'язаних показників, які характеризують ефективність фінансової діяльності з точки зору її відповідності стратегічним цілям бізнесу.
- моніторинг фінансових показників являє собою поточну аналітичну діяльність та контроль обмеженої кількості показників, які характеризують результати діяльності з метою оперативного виявлення недоліків, визначення негативних тенденцій та імовірність погіршення операційної ефективності підприємства.

Процес фінансової діагностики підприємства складається з трьох основних етапів.

По-перше, проводиться оцінка поточного стану підприємства та його змін у порівнянні з попереднім періодом. На цьому етапі необхідно охарактеризувати стан підприємства на поточний момент часу та динаміку його змін, визначити, які параметри роботи підприємства є прийнятними в умовах, що склалися, тому їх необхідно зберігати на сформованому рівні, а які є незадовільними і вимагають оперативного втручання та коригування.

Однією із задач цього етапу є визначення припустимого рівня зниження коефіцієнтів. Проблеми в фінансовому стані підприємства виникають у разі, якщо значення коефіцієнтів стають нижчими за прийнятний рівень. Зниження коефіцієнтів у межах прийнятних значень потребує з'ясування причин зниження показників, а не причин виникнення проблем.

Крім підтвердження наявності чи відсутності проблем у фінансовому стані підприємства, необхідно дати оцінку ступеню критичності найважливіших проблем.

Виходячи з цього, можна сформулювати декілька основних причин проблем, які виникають у фінансовому стані підприємства: відсутність потенційних можливостей зберігати прийнятний рівень фінансового стану; низькі обсяги одержуваного прибутку; нераціональне управління результатами діяльності (або фінансами), або всі разом.

З'ясування того, яка із зазначених вище причин призвела до погіршення фінансового стану підприємства, має принципове значення. Залежно від цього здійснюється вибір управлінських рішень, спрямованих на оптимізацію фінансового стану організації. Однак визначити, в якій з перерахованих площин лежить причина зниження фінансових показників, не означає провести повноцінний фінансовий аналіз. Необхідні подальші уточнення причин - до рівня конкретних дій підприємства або зовнішнього середовища. Також необхідні управлінські рекомендації з поліпшення стану підприємства.

Таким чином, діагностика фінансових результатів дозволяє на основі системного підходу проводити детальну діагностику фінансових результатів від операційної, інвестиційної, фінансової діяльності підприємства, одержувати для цього достовірну і повну інформацію, яка служить базою для розробки та прийняття ефективних управлінських рішень.

4. Методичні рекомендації з виконання та оформлення (короткі рекомендації до виконання (розв'язання практичних (лабораторних) завдань; різні види практичних завдань відповідно до спеціальності (задачі, завдання, зразки тестів, вправи тощо))

Зразки тестів

1. Фінансовий стан підприємства вважають сталим за умови:

- а) перевищення частки оборотного капіталу у загальній вартості майна;
- б) перевищення частки основного капіталу у загальній вартості майна;
- в) оптимальне співвідношення основного і оборотного капіталу.

2. При обчисленні рентабельності капіталу або його складових у чисельнику використовується:

- а) валовий прибуток;
- б) прибуток від реалізації продукції;
- в) фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування;
- г) чистий прибуток;
- д) загальний прибуток (фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування та надзвичайний прибуток).

3. Назвіть швидко ліквідні активи:

- а) грошові кошти та їх еквіваленти;

- б)) основні засоби;
- в) виробничі запаси;
- г) короткострокові фінансові вкладення.

4. В активі балансу відображається:

- а) виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- б) заборгованість підприємства перед іншими фізичними та юридичними особами;
- в) склад працівників підприємства;
- г) склад і структура майна підприємства;
- д) склад і структура джерел формування майна підприємства.

5. Ліквідація підприємства –

- а) вчасне фіксування кризової ситуації;
- б) це здійснення щодо визнаного банкрутом підприємства заходів, пов'язаних із задоволенням вимог кредиторів продажем його майна та ліквідацією юридичної особи боржника;
- в) спосіб оцінки стану підприємства.

Задача 1

На основі даних про діяльність ВАТ "Папір" проведіть оцінку схильності підприємства до банкрутства за допомогою двохфакторної моделі та складіть висновки. Відомі наступні дані по балансу підприємства за звітний період: на розрахунковому рахунку підприємства знаходиться 30000 грн., товарно-матеріальні запаси - 6000 грн., гроші в касі 1000 грн., довгострокові зобов'язання – 60000 грн., поточні зобов'язання - 234 000 грн. (з них - короткострокова заборгованість 48000 грн., кредиторська заборгованість дорівнює 126000 грн., дебіторська на 40000 грн. більша. Валюта балансу складає 425 000 грн., величина активів 222000 грн., величина власного капіталу підприємства дорівнює 191000 грн. У розпорядженні підприємства також є акції п'яти підприємств на загальну суму 9000 грн.

Задача 2

Оцінити прибутковість підприємства, розрахувавши коефіцієнт прибутковості власного капіталу, операційну рентабельність продажу, рентабельність основної діяльності, коефіцієнт прибутковості активів, виходячи з таких даних: прибуток після оподаткування 3885,83 грн., власний капітал 390650 грн., виручка від реалізації 301150 грн., прибуток від реалізації 16908,33 грн, собівартість продукції 201150 грн, прибуток до оподаткування 5046,5 грн., активи 1032050 грн., нематеріальні активи 51175 грн. Надайте висновки.

Задача 3

Провести оцінку схильності підприємства до банкрутства за методикою Міністерства економіки України (поточну платоспроможність, коефіцієнт покриття, показник забезпечення власними коштами та коефіцієнт Бівера) за наступними даними: поточні зобов'язання підприємства дорівнюють 178000 грн., грошові кошти та їх еквіваленти в національній валюті — 118000 грн., поточні фінансові інвестиції — 32000 грн., довгострокові зобов'язання — 52000 грн., довгострокові фінансові інвестиції, які обліковуються за методом участі в

капіталі інших підприємств 21000 грн., величина активів підприємства становить 481000 грн., необоротних — 280000 грн., амортизація — 18300 грн., довгострокові зобов'язання підприємства складають 100000 грн., власний капітал — 203000 грн., чистий прибуток — 53000 грн.

5. Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

1. Розкрийте джерела інформації для діагностики фінансового стану
 2. Розкрийте задачі проведення фінансової діагностики підприємства
 3. Розкрийте методичні основи фінансової діагностики підприємства.
 4. Розкрийте інструментарій фінансової діагностики.
6. Рекомендована література: [2]; [4]; [8], [9]; [11]; [12].

Практичне заняття 2.11

1. Тема заняття : Діагностика банкрутства підприємства

2. Мета проведення заняття: закріплення теоретико-методичних основ проведення діагностика банкрутства підприємства.

2.1. Після виконаної роботи студент повинен

знати:

- методику проведення аналізу фінансових результатів діяльності підприємства
- економетричні моделі для діагностики банкрутства підприємства

вміти:

- проводити аналіз фінансових результатів діяльності підприємства
- застосовувати економетричні моделі для діагностики банкрутства підприємства

3. Короткі відомості з теоретичної частини роботи

У світовій практиці найпоширенішими моделями визначення фінансового стану підприємства та схильності його до банкрутства є такі економетричні моделі, які будуються на основі фінансових коефіцієнтів: двочинникова модель визначення ймовірності банкрутства та модель визначення ймовірності банкрутства на основі Z-рахунку Альтмана; модель Романа Ліса для з'ясування фінансового стану; визначення фінансового стану за показниками У. Бівера; метод рейтингового оцінення фінансового стану (рейтингове число); R-модель прогнозування ризику банкрутства; прогнозна модель Таффлера; модель Фулмера; модель Спрингейта.

Двочинникова модель визначення ймовірності банкрутства підприємства вважається однією з найпростіших. Вона базується на двох ключових показниках: показникові поточної ліквідності і показникові частки позикових коштів, від яких залежить ймовірність банкрутства підприємства. Ці показники помножують на вагові значення коефіцієнтів, знайдені емпіричним шляхом, і результати потім складають з деякою постійною величиною, також отриманою тим самим дослідно-статистичним способом. Якщо результат виявляється від'ємним, ймовірність банкрутства невелика. Додатне значення Z вказує на

високу ймовірність банкрутства. В американській практиці виявлені й використовуються такі вагові значення коефіцієнтів:

- для показника поточної ліквідності (покриття): -1,0736;
- для показника питомої ваги позикових коштів у пасивах підприємства: +0,0579;
- постійна величина: -0,3877.

Звідси формула розрахунку Z набуває такого вигляду:

$$Z = -0,3877 - 1,0736Kn + 0,579 Kз,$$

де Kn – показник поточної ліквідності (покриття); $Kз$ – показник питомої ваги позикових коштів в пасивах підприємства; - 0,3877 – постійна величина.

Метод визначення ймовірності банкрутства підприємства на основі Z -рахунку був запропонований у 1968 р. відомим західним економістом Альтманом (Edward I. Altman).

Індекс Альтмана являє собою функцію від деяких показників, які характеризують економічний потенціал підприємства та результати його роботи за минулий період. Індекс кредитоспроможності Z -рахунку загалом має такий вигляд:

$$Z=1,2K1+1,4K2+3,3K3+0,6K4+K5,$$

де $K1$ – оборотний капітал/сума активів; $K2$ – нерозподілений прибуток/сума активів; $K3$ – операційний прибуток/сума активів;

$K4$ – ринкова вартість акцій/сума заборгованості; $K5$ – виручка/сума активів.

Результати чисельних розрахунків за моделлю Альтмана показали, що узагальнювальний показник Z може набувати значення в межах від -14 до +22. При цьому підприємства, для яких $Z > 2,99$ потрапляють у число фінансово стійких, підприємства, для яких $Z < 1,81$, є безумовно неспроможними, а інтервал від 1,81 до 2,99 становить зону невизначеності. У 1983 р. Альтман отримав модифікований варіант своєї формули для компаній, акції яких не котирувалися на біржі:

$$Z=0,717K1+0,847K2+3,107K3+0,42K4+0,995K5,$$

де $K4$ – це балансова, а не ринкова вартість акцій. Примежове значення для цієї формули – 1,23.

В українській практиці було багато спроб використання Z -рахунку Альтмана для з'ясування платоспроможності і діагностики банкрутства, використовувалася комп'ютерна модель прогнозування діагностики банкрутства. Однак відмінності у зовнішніх чинниках, що впливають на функціонування підприємства (міра розвитку фондового ринку, головним чином, слабкий розвиток вторинного ринку цінних паперів, податкове законодавство, нормативне забезпечення бухгалтерського обліку), а отже, на економічні

показники, що використовуються в моделі Альтмана, спотворюють імовірнісні оцінки. Досвід використання вказаних моделей в низці країн (США, Канада, Бразилія, Японія) показав, що спрогнозувати ймовірність банкрутства за допомогою п'ятичинникової моделі за 1 рік можна з точністю до 90 %, за 2 – до 70 %, і за 3 – до 50%.

Відомий фінансовий аналітик Уільям Бівер запропонував свою систему показників для визначення фінансового стану підприємства. З метою дігностики банкрутства він рекомендував дослідити тренди показників. Система показників Бівера і їх значення для діагностики банкрутства подані в табл. 2.1. Колонка 3 – для сталих компаній, колонка 4 – за 5 років до банкрутства; колонка 5 – за 1 рік до банкрутства.

Таблиця

Розрахунок показника Уільяма Бівера

Показники	Розрахунок	Значення показників		
		0,4-0,45	0,17	-0,15
Коефіцієнт Бівера	(чистий прибуток + амортизація)/довгострокові зобов'язання + короткострокові зобов'язання)	0,4-0,45	0,17	-0,15
Рентабельність активів	(Чистий прибуток/активи) * 100%	6-8	4	-22
Фінансовий леверидж	(довгострокові зобов'язання + короткострокові зобов'язання) / активи	≤37	≤50	≤80
Коефіцієнт покриття активів чистим оборотним капіталом	(власний капітал-позаоборотні активи)/активи	0,4	≤0,3	≈0,06
Коефіцієнт покриття	Оборотні активи / короткострокові зобов'язання	≤3,2	≤2	≤1

R-модель прогнозу ризику банкрутства. Учені Іркутської державної економічної академії запропонували чотиричинникову модель прогнозу ризику банкрутства (модель R), яка має такий вигляд:

$$K=8,38 K1+K2+0,054 K3+0,63 K4,$$

де $K1$ – оборотний капітал/актив; $K2$ – чистий прибуток/власний капітал; $K3$ – виручка від реалізації/активи; $K4$ – чистий прибуток/інтегральні витрати.

Імовірність банкрутства підприємства відповідно до значень R-моделі визначається так (табл.):

Таблиця

Загальна діагностика банкрутства підприємства

Значення R (коефіцієнта імовірності банкрутства)	Імовірність банкрутства, %
Менше від 0	Максимальна (90-100)
0-0,18	Висока (60-80)
0,18-0,32	Середня (35-50)
0,32-0,42	Низька (15-20)
Більше від 0,42	Мінімальна (до 10)

Безумовно, більшість моделей розроблена для економічних умов, відмінних від існуючих в Україні. Відмінності в темпах інфляції і фазах циклу, особливо у фондо-, енерго-, трудомісткості виробництв, інший податковий клімат вимагають відповідного корегування моделей

4. Методичні рекомендації з виконання та оформлення (короткі рекомендації до виконання (розв'язання практичних (лабораторних) завдань; різні види практичних завдань відповідно до спеціальності (задачі, завдання, зразки тестів, вправи тощо))

Зразки тестів:

1.Що являє собою індекс Альтмана..?

- а) виплата податків у державний і місцеві бюджети
- б) функцію від деяких показників, які характеризують економічний потенціал підприємства та результати його роботи за минулий період
- в) оперативний аналіз фактичних відхилень від планових параметрів функціональних і зведених бюджетів за місяць

2. Яка модель базується на показнику поточної ліквідності і показнику частки позикових коштів, від яких залежить імовірність банкрутства підприємства...?

- а) двохфакторна модель оцінки імовірності банкрутства підприємства
- б) модель Романа Ліса для оцінки фінансового стану
- в) оцінка імовірності банкрутства підприємства на основі Z рахунку Альтмана

3.Хто з учених пропонував за даними бухгалтерської звітності використовувати комплексний індикатор фінансової стійкості :...?

- а) Коваленко В.В
- б) Т.Скоун
- в)У.Бівер

4. Яку з методик відносять до заснованих на використанні порівняльних оцінок :...?

- а) методика Скоуна
- б) модель Фулмера
- в) PAS-коефіцієнт

5. Що не відносять до економетричних моделей¹, які будуються на основі фінансових коефіцієнтів..?

- а) агресивна фінансова політика У. Бівера
- б) R-модель прогнозу ризику банкрутства
- в) оцінка імовірності банкрутства на основі Z-рахунку Альтмана

Задача 1.

Спрогнозувати ймовірність банкрутства підприємства, використовуючи Z-розрахунок Альтмана, якщо сума товарів і запасів – 200 000 грн, грошові кошти

та дебіторська заборгованість – 50 000 грн, виручка від реалізації продукції – 150 000 грн, операційний прибуток – 75 000 грн, нерозподілений прибуток – 10 000 грн., валюта балансу – 950 000 грн., величина статутного капіталу – 430 000 грн.

Задача 2

Провести оцінку платоспроможності підприємства (поточну платоспроможність, коефіцієнт покриття, коефіцієнт забезпечення власними засобами, коефіцієнт Бівера, тощо) за наступними даними: поточні зобов'язання підприємства дорівнюють 320250 грн., грошові кошти та їх еквіваленти в національній валюті — 24500 грн., поточні фінансові інвестиції — 32000 грн., довгострокові зобов'язання — 57800 грн., довгострокові фінансові інвестиції, які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств 8870 грн., оборотні активи підприємства становлять 590550 грн., необоротні — 477500 грн., амортизація — 17000 грн., власний капітал — 690000 грн, результат діяльності підприємства за звітний період – (13000 грн.) Зробіть висновки.

5. Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

1. Розкрийте методику проведення аналізу фінансових результатів діяльності підприємства
2. Охарактеризуйте економетричні моделі діагностики банкрутства підприємства: Моделі Альтмана – двофакторну, п'ятифакторні, модель Спрінгейта, модель Бівера тощо.
6. Рекомендована література: [2]; [4]; [8], [9]; [11]; [12].

Практичне заняття 2.12

1. Тема заняття :Управління чистим оборотним капіталом

2. Мета проведення заняття: закріплення теоретико-методичних основ формування та управління чистим оборотним капіталом підприємства.

2.1. Після виконаної роботи студент повинен

знати:

- класифікацію оборотних активів підприємства
- принципові підходи щодо формування оборотних активів
- поняття та методичні складові оптимізації обсягу оборотних активів
- етапи формування системи управління оборотними активами підприємства

вміти:

- застосовувати принципові підходи щодо формування оборотних активів

3.Короткі відомості з теоретичної частини роботи

Підготувавшись до практичного заняття, студент повинен знати, що управління оборотними активами підприємства визначає необхідність в їх класифікації. Оборотні активи класифікуються за такими основними ознаками: за характером фінансових джерел формування виділяють валові, чисті та власні

оборотні активи, за видами оборотних активів, за характером участі в операційному процесі та за періодом функціонування.

В процесі вивчення теми студенти повинні звернути увагу, що управління оборотними активами підприємства пов'язане з конкретними особливостями формування його операційного циклу. Операційний цикл представляє собою період повного обороту всієї суми оборотних активів, у процесі якого відбувається зміна окремих їх видів.

Рух оборотних активів підприємства в процесі операційного циклу проходить чотири основних стадії, послідовно змінюючи свої форми. На першій стадії грошові активи (у формі короткострокових фінансових вкладень) використовуються для придбання сировини та матеріалів, тобто вхідних запасів матеріальних оборотних активів.

На другій стадії вхідні запаси матеріальних оборотних активів у результаті безпосередньої виробничої діяльності перетворюються в запаси готової продукції.

На третій стадії запаси готової продукції реалізуються споживачам і до настання їх оплати перетворюються в дебіторську заборгованість.

На четвертій стадії дебіторська заборгованість знову трансформується в грошові активи, частина яких до їх виробничої потреби може зберігатися у формі високоліквідних короткострокових фінансових вкладень.

Найважливішою характеристикою операційного циклу, що суттєво впливає на обсяг, структуру й ефективність використання оборотних активів, є його тривалість. Вона включає час від моменту витрати підприємством коштів на придбання вхідних запасів матеріальних оборотних активів до надходження грошей від дебіторів за реалізовану їм продукцію.

В свою чергу студенти повинні запам'ятати, що обсяг оборотного капіталу, який використовується в операційному процесі, різні види активів, що формуються за рахунок даного капіталу, визначна його роль у прискоренні обороту капіталу й забезпеченні постійної платоспроможності підприємства, а також ряд інших умов визначають складність задач, пов'язаних з управлінням оборотними активами. Механізм реалізації комплексу цих завдань відображається у системі управління оборотними активами, що розробляється на підприємстві.

4. Методичні рекомендації з виконання та оформлення (короткі рекомендації до виконання (розв'язання практичних (лабораторних) завдань; різні види практичних завдань відповідно до спеціальності (задачі, завдання, зразки тестів, вправи тощо))

Зразки тестів

1. Які складові виділяють у процесі управління оборотними активами: ?

- а) виробничий цикл, кредиторський цикл
- б) фінансовий цикл, виробничий цикл
- в) технологічний цикл, послідовний цикл

2. Що являє собою цикл грошового обігу...?

а) період повного обороту коштів, інвестованих в оборотні активи, починаючи з моменту погашення кредиторської заборгованості за отриману сировину, матеріали й напівфабрикати та закінчуючи оплаченою дебіторською заборгованістю за поставлену готову продукцію

б) період повного обороту матеріальних елементів оборотних активів, що використовуються для обслуговування виробничого процесу, починаючи з моменту надходження сировини, матеріалів і напівфабрикатів на підприємство та закінчуючи моментом відвантаження виготовленої з них готової продукції покупцям

3. Від чого залежить складність управління оборотними активами:?

а) різні види активів, що формуються за рахунок обсягу оборотного капіталу

б) мінімальна кількість елементів, які треба оптимізувати

в) імітація і моделювання процесу

4. Що відносять до етапів системи управління оборотними активами підприємства -?

а) забезпечення необхідної ліквідності оборотних активів

б) прискорення обороту капіталу і забезпечення постійної платоспроможності підприємства

в) тривалість виробничого циклу підприємства

5. Який з етапів відносять оптимізації обсягу оборотних активів: ... ?

а) визначається загальний обсяг оборотних активів підприємства на наступний період:

$$O_{\text{Ап}} = 3C_{\text{п}} + 3Г_{\text{п}} + ДЗ_{\text{п}} + Г_{\text{Ап}} + П_{\text{п}}$$

б) визначається рентабельність оборотних активів, досліджуються фактори, що її формують

в) визначається сума постійної частини оборотних активів за такою формулою:

$$O_{\text{Апост}} = \bar{O}_{\text{Ап}} \times K_{\text{мін}}$$

5. Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

1. Розкрийте особливості формування чистого оборотного капіталу підприємства.

2. Наведіть основні завдання управління оборотним капіталом підприємства.

3. Розкрийте особливості формування операційного циклу оборотних активів підприємства.

4. Поясніть особливості управління видами оборотного капіталу.

5. Розкрийте методичні складові управління фінансуванням оборотних активів.

6. Рекомендована література: [2]; [4]; [8], [9]; [11]; [12].

Практичне заняття № 2.13

1. Тема заняття : Управління інвестиційним портфелем підприємства

2. Мета проведення заняття: закріплення методичних основ управління інвестиційним портфелем підприємства

2.1. Після виконаної роботи студент повинен

знати:

- поняття інвестиційного портфеля
- принципи і цілі формування інвестиційного портфеля підприємства.
- етапи формування портфеля інвестицій
- моделі формування інвестиційного портфеля

вміти:

- розрізняти етапи формування портфеля інвестицій
- розрізняти моделі формування інвестиційного портфеля

3.Короткі відомості з теоретичної частини роботи

У процесі інвестиційної діяльності інвестор стикається з ситуацією вибору об'єктів інвестування з різними інвестиційними характеристиками для найбільш повного досягнення поставлених цілей. Сучасна інвестиційна діяльність безпосередньо пов'язана з так званою портфельною теорією. Вона ґрунтується на тому, що більшість інвесторів обирають для своєї інвестиційної діяльності кілька об'єктів реального чи фінансового інвестування, тобто формують певну їх сукупність (інвестиційний портфель).

Підготувавшись до практичного заняття, студент повинен знати, що інвестиційний портфель - це цілеспрямовано сформована сукупність об'єктів реального і фінансового інвестування, призначених для здійснення інвестиційної діяльності у відповідності з розробленою інвестиційною стратегією підприємства. Основна мета формування такого портфелю - забезпечення реалізації розробленої інвестиційної політики шляхом підбору найбільш ефективних і надійних інвестиційних вкладень. У процесі формування портфеля шляхом комбінування інвестиційних активів досягається нова інвестиційна якість: забезпечується необхідний рівень доходу при заданому рівні ризику. Залежно від спрямованості обраної інвестиційної політики та особливостей здійснення інвестиційної діяльності визначається система специфічних цілей.

Основною метою інвестиційної діяльності на підприємстві, так само як і формування інвестиційного портфеля є забезпечення реалізації інвестиційної стратегії. Якщо інвестиційна стратегія підприємства спрямована на збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції, тобто на розширення діяльності, то основні інвестиції будуть вкладені в інвестиційні проекти або в активи, пов'язані з виробництвом, а решта - в інші об'єкти (в цінні папери або банківські вклади) і будуть носити по відношенню до перших підлеглий характер, що позначиться на термінах і обсягах розміщення.

Робота по формуванню портфеля досить трудомістка і передбачає послідовні етапи.

- конкретизація цілей інвестиційної стратегії підприємства;
- визначення пріоритетних цілей формування інвестиційного портфеля;
- оптимізація пропорцій формування інвестиційного портфеля за основними видами інвестиційних проектів з урахуванням обсягу і структури

інвестиційних фондів;

- формування окремих видів портфелів (реальних інвестиційних проектів, фінансових інструментів тощо), що забезпечують установлені критерії прибутковості, ризику і ліквідності;

- забезпечення необхідної диверсифікації інвестиційного портфеля;

- оцінка дохідності, ризику і ліквідності інвестиційного портфеля;

- остаточна оптимізація структури інвестиційного портфеля за встановленими критеріями дохідності, ризику і ліквідності.

Інвестиційний портфель підприємства в загальному випадку формується на таких принципах, як:

- забезпечення реалізації інвестиційної стратегії. Формування інвестиційного портфеля має відповідати інвестиційної стратегії підприємства, забезпечуючи спадкоємність довгострокового і середньострокового планування його інвестиційної діяльності;

- оптимізація відповідності портфеля інвестиційних ресурсів, тобто ув'язування загальної капіталомісткості відбираються в портфель інвестиційних проектів з обсягом інвестиційних ресурсів підприємства. Реалізація цього принципу визначає обмеженість відбираються об'єктів інвестування обсягом їх можливого фінансування;

- оптимізація співвідношення прибутковості і ліквідності, що означає дотримання визначених інвестиційною стратегією підприємства пропорцій між доходом і ризиком;

- оптимізація співвідношення прибутковості і ризику, тобто визначення пропорції між цими показниками, виходячи з цілей формування інвестиційного портфеля;

- забезпечення керованості портфелем, тобто відповідність об'єктів інвестування кадрового потенціалу і можливість здійснення оперативного реінвестування коштів.

В процесі вивчення теми студенти повинні звернути увагу, що інвестиційний портфель формується після того, як чітко поставлені цілі інвестиційної політики, визначені пріоритетні цілі формування інвестиційного портфеля з урахуванням сформованого інвестиційного клімату та ринкової кон'юнктури.

Відправною точкою формування інвестиційного портфеля є взаємопов'язаний аналіз власних можливостей інвестора та інвестиційної привабливості зовнішнього середовища з метою визначення прийнятної рівня ризику у світлі прибутковості та ліквідності балансу.

В результаті проведеного аналізу задаються основні характеристики інвестиційного портфеля (ступінь допустимого ризику, розміри очікуваного доходу, можливі відхилення від нього та ін.), здійснюється оптимізація пропорцій різних видів інвестицій в рамках всього інвестиційного портфеля з урахуванням обсягу і структури інвестиційних ресурсів.

В свою чергу студенти повинні запам'ятати, що формування інвестиційного портфеля зазвичай пов'язують із створенням оптимального портфеля за співвідношенням прибутковості й ризику. Новий підхід до диверсифікації

портфеля був запропонований Гаррі Марковіцем, засновником сучасної теорії портфеля.

Модель ціноутворення на капітальні активи (модель CAPM) ґрунтується на тому факті, що інвестори, які вкладають кошти в ризикові активи, очікують деякого додаткового доходу, що перевищує безризикову ставку доходу як компенсацію за ризик володіння цими активами. Подібна вимога описується технічним терміном "неприйняття ризику". Не приймають ризик інвестори не обов'язково уникають його. Однак вони вимагають компенсацію у формі додаткового очікуваного доходу за прийняття ризику інвестицій, прибутковість по яких не є гарантованою.

Модель Шарпа часто називають ринковою моделлю. В ній представлена залежність між очікуваною дохідністю активу і очікуваною дохідністю ринку. Вона передбачається лінійної. Незалежна випадкова помилка показує специфічний ризик активу, який не можна пояснити дією ринкових сил. Значення її середньої величини дорівнює нулю. У випадку широко диверсифікованого портфеля значення випадкових змінних в силу того, що вони змінюються як в позитивному, так і в негативному напрямку, гасять один одного, і величина випадкової змінної для портфеля прагне до нуля. Тому для широко диверсифікованого портфеля специфічним ризиком можна знехтувати.

5. Методичні рекомендації з виконання та оформлення (короткі рекомендації до виконання (розв'язання практичних (лабораторних) завдань; різні види практичних завдань відповідно до спеціальності (задачі, завдання, зразки тестів, вправи тощо))

Зразки тестів

1. Хто у процесі інвестиційної діяльності стикається з ситуацією вибору об'єктів інвестування з різними інвестиційними характеристиками для найбільш повного досягнення поставлених цілей?

- А) виконавець
- Б) інвестор
- В) замовник

2. Інвестиційний портфель – це

- А) цілеспрямовано сформована сукупність об'єктів реального і фінансового інвестування, призначених для здійснення інвестиційної діяльності у відповідності з розробленою інвестиційною стратегією підприємства
- Б) забезпечення реалізації розробленої інвестиційної політики шляхом підбору найбільш ефективних і надійних інвестиційних вкладень
- В) досягнення необхідного рівня прибутковості

3. Яка основна мета формування портфелю?

- А) цілеспрямовано сформована сукупність об'єктів реального і фінансового інвестування, призначених для здійснення інвестиційної діяльності у відповідності з розробленою інвестиційною стратегією підприємства
- Б) забезпечення реалізації розробленої інвестиційної політики шляхом підбору найбільш ефективних і надійних інвестиційних вкладень

В) досягнення необхідного рівня прибутковості

4. При сформувавши чого інвестор очікує прибуток, діючи в рамках відповідну для нею ризику?

А) мети

Б) інвестиційного портфеля

В) проекту

5. Формування і реалізація якого портфеля проектів забезпечують високі темпи розвитку цих підприємств, створення додаткових робочих місць, формування високого іміджу і певну державну підтримку інвестиційної діяльності?

А) Портфель реальних інвестиційних

Б) Портфель цінних паперів

В) Портфель інших об'єктів інвестування

5. Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

1. Розкрийте поняття інвестиційного портфеля.

2. Сформулюйте принципи і цілі формування інвестиційного портфеля підприємства.

3. Розкрийте етапи формування портфеля інвестицій.

4. Прокоментуйте моделі формування інвестиційного портфеля

6. Рекомендована література: [2]; [4]; [8], [9]; [11]; [12].

Практичне заняття № 2.14

1. Тема заняття: Стратегічне та оперативне управління фінансуванням діяльності підприємства

2. Мета проведення заняття: засвоєння теоретичних основ стратегічного та оперативного управління фінансуванням діяльності підприємства

2.1. Після виконаної роботи студент повинен

знати:

- форми фінансування діяльності підприємства

- внутрішні джерела фінансування діяльності підприємства

- зовнішні джерела фінансування діяльності підприємства.

вміти:

- розрізняти стратегію та тактику фінансового управління підприємством, їх взаємозв'язок.

3. Короткі відомості з теоретичної частини роботи

Підготувавшись до практичного заняття, студент повинен знати, що виникнення, зміна і фінансування діяльності підприємства органічно пов'язане з виробництвом і веденням бізнесу. Формування поточних фінансових потреб і їх фінансування здійснюється в процесі обороту і кругообігу грошових коштів. Поточні фінансові потреби (ПФП) виступають як потреби підприємства в короткострокових фінансових та кредитних ресурсах.

Зовнішнім проявом формування, розподілу та використання фінансово-кредитних ресурсів є безготівковий і готівково-грошовий оборот підприємства.

Грошові кошти та їх форми прояву (фінансово-кредитні ресурси і грошові фонди) акумулюються підприємством. У нерозривному взаємозв'язку вони спрямовуються на фінансування поточних фінансових потреб. Це покриття грошових витрат виступає як цільове фінансування безперервності здійснення процесу виробництва за рахунок джерел фінансування поточної діяльності, включаючи використання в обороті тимчасово вільних залишків грошових фондів і амортизації.

Поточні фінансові потреби підприємства у вирішальній своїй частині визначаються грошовими витратами, мінімально необхідними для здійснення безперервної поточної фінансово-господарської діяльності підприємства.

В процесі вивчення теми студенти повинні звернути увагу, що забезпечення поточних фінансових потреб підприємства є фінансування в межах мінімальної поточної потреби підприємства, тобто фінансування потреби у власних оборотних коштах у межах сукупного нормативу плюс додаткове фінансування потреби в оборотних коштах. Це фінансування додаткової фінансової потреби може здійснюватися шляхом грошового авансування вартості в наднормативні запаси, а також на покриття ненормованих поточних фінансових потреб підприємства, пов'язаних з мобілізацією грошових коштів та перебуванням їх частини в розрахунках. Мінімальна потреба у власних оборотних коштах (оборотному капіталі) не дорівнює поточної фінансової потреби в них, остання завжди більше.

Для забезпечення необхідного додаткового фінансування оборотних коштів підприємства залучають короткострокові банківські кредити та інші поточні позикові джерела покриття додаткової потреби. В результаті наявність власних і прирівняних до них оборотних коштів підприємства отримує приріст в розмірі суми основного боргу на термін його повернення. В якості джерела додаткового фінансування поточних потреб можуть розглядатися довгострокові банківські кредити і позики підприємства в тій їх частині, що не пов'язані з фінансуванням капітальних вкладень та інших довгострокових інвестицій. Якщо абстрагуватися від позикових джерел формування оборотних коштів (оборотного капіталу), то поточні фінансові потреби підприємства можуть бути представлені як його потреби у власних і прирівняних до них оборотних коштах або в чистому оборотному капіталі (оборотні активи без поточних зобов'язань) для безперервного фінансування поточної фінансово-господарської діяльності.

В свою чергу студенти повинні запам'ятати, що фінансування ПФП - це фінансування потреб підприємства, пов'язаних з закономірним формуванням виробничих запасів; необхідних фондів обігу у вигляді запасів готової продукції на складі, коштів у розрахунках (дебіторської заборгованості); накопичень грошових коштів, необхідних для авансування в господарський оборот; забезпеченням короткострокових фінансових вкладень. Сукупність цих вкладень (розміщень коштів), вироблених за рахунок всіх джерел, постає перед фінансовим менеджером в якості поточних активів. Отже, фінансування поточних фінансових потреб підприємства може трактуватися як фінансування (формування) його поточних або короткострокових активів. На фінансування таких активів залучаються поточні пасиви, що складаються з джерел

формування власних і прирівняними до них оборотних коштів (оборотного капіталу) і короткострокових позикових джерел. Фінансування ПФП як фінансування поточних активів зовсім не означає, що поточні фінансові потреби підприємства це його поточні активи. ТФП охоплюють, наприклад, платежі в бюджети і позабюджетні платежі, які часто не формують дебіторську заборгованість. Отже, сплата таких платежів не може проходити як актив на балансі і здійснюється в порядку безперервного загального грошового кругообігу засобів підприємства.

Підготувавшись до практичного заняття, студент повинен знати, що стратегія фінансування діяльності підприємства - це розробка плану одержання коштів для розвитку, розширення, створення підприємства. Для цього необхідно визначити потребу у фінансових коштах. Загальна потреба у фінансових коштах може покриватись за рахунок власних і позичених джерел. Після визначення потреби у фінансових коштах визначаються джерела фінансування потреб підприємства. Вони визначаються підприємством самостійно з урахуванням його спроможності повернути кошти.

Фінансова діяльність підприємства — це швидкозмінюваний, динамічний процес, вона має здійснюватися з урахуванням можливих перспектив її розвитку. Стратегічний фінансовий менеджмент полягає у прогнозуванні напрямків фінансової діяльності на майбутнє, моделюванні параметрів розвитку фінансових процесів з урахуванням прогнозних змін факторів зовнішнього середовища.

В процесі вивчення теми студенти повинні звернути увагу, що фінансову стратегію можна визначити як формування системи довгострокових цілей фінансової діяльності підприємства і вибір найбільш ефективних шляхів їх реалізації. У зв'язку з орієнтацією фінансової стратегії на довгострокову перспективу стратегічні фінансові рішення мають незначну деталізацію. На відміну від стратегічного управління фінансами тактика фінансового менеджменту характеризується середнім рівнем деталізації рішень і залежить від поточних можливостей підприємства.

У розробці стратегії фінансового управління фінансовий менеджер орієнтується на необхідність забезпечення самофінансування підприємства, тобто накопичення капіталу, достатнього для фінансування розширеного відтворення. Отже, в процесі стратегічного управління фінансами здійснюється пошук шляхів нагромадження капіталу і перерозподілу фінансових ресурсів у найбільш перспективні сфери бізнесу або в розширення масштабів діяльності підприємства.

Залежно від досягнутого рівня фінансової стійкості суб'єкти господарювання можуть обирати орієнтиром одну з трьох базових стратегій фінансового розвитку:

Стратегія подолання нестійкості фінансової системи підприємства, або стратегія виживання, до якої вдаються в умовах економічної кризи, нестабільності та інфляції, і у випадку, коли показники фінансово-господарської діяльності підприємства набувають стійкої тенденції до погіршення. Стратегія підтримки фінансової стійкості або стабілізації, що застосовується в умовах

нестабільних обсягів продаж і прибутку, переважно у галузях зі стабільною економікою. Стратегія розвитку або стійкого зростання, що свідчить про прагнення підприємства до збільшення обсягів реалізації, підвищення рентабельності та покращання інших показників фінансового стану.

І тактичні, і стратегічні цілі фінансового управління підприємством є однаково пріоритетними, незважаючи на те, що згідно з принципом стратегічної орієнтованості тактика управління фінансами є формою деталізації стратегії і розробляється відповідно до визначених раніше стратегічних орієнтирів діяльності підприємства. Але нерідко в реальному житті у зв'язку з необхідністю покращити поточні фінансові показники фінансові менеджери вимушені на деякий час (або навіть зовсім) відмовитися від певних стратегічних дій. Так, тактичні завдання можуть стати для підприємства першочерговими у таких випадках:

- якщо серйозно погіршиться фінансовий стан підприємства і виникне реальна загроза банкрутства;

- коли вилучення ресурсів для реалізації стратегічних завдань може призвести до погіршення фінансових показників підприємства протягом кількох років;

- якщо запропоновані стратегічні дії є дуже ризикованими і можуть справити непередбачуваний вплив на ринкові позиції підприємства та його платоспроможність.

5. Методичні рекомендації з виконання та оформлення (короткі рекомендації до виконання (розв'язання практичних (лабораторних) завдань; різні види практичних завдань відповідно до спеціальності (задачі, завдання, зразки тестів, вправи тощо))

Зразки тестів

1. Стратегія фінансування діяльності підприємства -?

- а) це розробка плану одержання коштів для розвитку, розширення, створення підприємства

- б) сукупність методів і технічних можливостей, які застосовуються для діяльності підприємства

- в) захист підприємств від певних ризиків

2. Фінансова діяльність підприємства - ...?

- а) система використання різних форм і методів для забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей

- б) формування нової ідеології економічного мислення і стратегії дій в умовах ринку, а не тільки необхідність розуміння нових термінів, категорій і понять

- в) одержання прибутку і його розподіл між засновниками

3. Як можна визначити фінансову стратегію:..?

- а) як здійснення фінансової діяльності у відповідності з поставленими завданнями

- б) як формування системи довгострокових цілей фінансової діяльності підприємства і вибір найбільш ефективних шляхів їх реалізації

- в) як виконання однієї з елементарних функцій збільшення прибутковості

- 4) На що орієнтується менеджер у розробці стратегії фінансового управління: .
- а) на необхідність забезпечення самофінансування підприємства, накопичення капіталу, достатнього для фінансування розширеного відтворення
 - б) на визначення термінів купівлі або продажу фінансових активів
 - в) на систематизоване послідовне виконання функціональних операцій
5. До якої стратегії вдаються в умовах економічної кризи:..?
- а) стратегія "market tuning"
 - б) стратегії виживання
 - в) стратегії ризик

5. Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

1. Охарактеризуйте форми фінансування діяльності підприємства.
 2. Розкрийте внутрішні джерела фінансування діяльності підприємства.
 3. Розкрийте зовнішні джерела фінансування діяльності підприємства.
 4. Охарактеризуйте стратегію та тактику фінансового управління підприємством, їх взаємозв'язок.
6. Рекомендована література: [2]; [4]; [8], [9]; [11]; [12].

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончаров А. Б. Економічне управління підприємством: [конспект лекцій] / А.Б. Гончаров, Н.М. Олейникова // Харк. нац. екон. ун-т. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2009. - 366 с.
2. Денисов А.Ю. Экономическое управление предприятием и корпорацией. / А.Ю Денисов, С.А. Жданов // М.: Дело и Сервис, 2002. – 416 с.
3. Економічне управління підприємством: [навч. посіб.] / [Н.М.Євдокимова, Л. П. Батенко, В. А. Верба та ін.]; за заг. ред. Н.М.Євдокимової. – К. : КНЕУ, 2011. – 327 с.
4. Жданов С.А. Механизмы экономического управления предприятием: [Учеб. пособие для вузов] / С.А. Жданов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 319 с.
5. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами: Пер. с англ. / Дж. Ван Хорн. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2001. – 992 с.
6. Хруцкий В.Е. Внутрифирменное бюджетирование: настольная книга по постановке финансового планирования. / В.Е. Хруцкий, Т.В. Сизова, В.В. Гамаюнов– М.: Финансы и статистика, 2002. – 400с.
7. Бойчик І. М. Економіка підприємства : [навч. посібн.]/ І.М.Бойчик.– К.: Атіка, 2012. – 543 с.
8. Овсак О.П. Антикризове управління підприємством: курс лекцій / О.П. Овсак, І.В. Брага, О.О. Давидюк. – К.: НАУ, 2007. – 96 с.
9. Шегда А.В. Економіка підприємства : [навч. посібн.]/ за ред. А. В. Шегди. – К. : Знання-Прес, 2011. – 651 с.

10. Щелкунов В.І Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств: підруч. / В.І. Щелкунов, О.П. Овсак, О.М. Кириленко та ін. – К.:НАУ, 2012. – 336с.

11. Скібіцький О. М. Антикризовий менеджмент: [навч. посібн.]/ О.М.Скібіцький. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 568с.

12.Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: монографія / О.О. Терещенко. – К.:Центр учебн.лит., 2004. – 648с.

13.Макаровська Т. П. Економіка підприємства: навч. посіб. / Н. М. Бондар, Т.П. Макаровська // [Електронний ресурс]: режим доступу <<http://ecolib.com.ua/article.php?book=12&article=1129> >

14. Якубовський С.О. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності: навч. посібник/ За ред. С.О. Якубовського, Ю.Г.Козака, О.В. Савчука — К.: Центр навчальної літератури, 2006 – 488 с.

15. Податковий кодекс України 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> – Назва з екрану.